

การเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกาลุปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

มารีนี ยะมิง ฮาซิมะห์ สะนิหา ซาลิต๊ะ หะยัตือระ และสรียา หมดอาด้า

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

E-mail : 406003035@yru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ แรงงานไทยในประเทศมาเลเซียที่ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกาลุปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 ครัวเรือน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบ มี 3 ด้าน 1) ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงานจนเกิดภาวะการตกงาน 2) ด้านสังคม สภาพจิตใจมีความกังวลต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเกิดความยากลำบากจากการใช้ชีวิตแบบ new normal 3) ด้านอื่น ๆ คือ มาตรการการปิดประเทศ เกิดความยุ่งยากในการเดินทางข้ามประเทศ ทั้งนี้แรงงานได้มีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดด้วยการเดินทางกลับมายังประเทศไทยทำการหาอาชีพใหม่เพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว มีความสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อนบ้านดีขึ้น มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งใช้ระยะเวลาในการปรับตัวมากกว่า 6 เดือน แนวโน้มการกลับไปทำงานในประเทศมาเลเซียหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีจำนวน 4 ครัวเรือนที่จะกลับไป เนื่องจากไม่มีอาชีพที่มั่นคงและรายได้ไม่เพียงพอ ส่วนอีก 4 ครัวเรือน จะไม่กลับไป เนื่องจากมีอาชีพที่มั่นคงสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้

คำสำคัญ : การปรับตัว แรงงานไทยในมาเลเซีย โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

This research aims to study the impact and adaptation of Thai workers in Malaysia who returned during the coronavirus disease 2019 situation and to study the trend of returning to labor in Malaysia after the coronavirus disease 2019 situation. The study used in the study were Thai workers in Malaysia who had returned to Thailand during the coronavirus disease 2019 epidemic, who lived in Kalupang Sub-district, Raman District, Yala Province, amounting to 8 households. specific example The tools used are in-depth interviews. perform qualitative data analysis and presenting information in a descriptive form

The results of the research revealed that the impacts consisted of 3 aspects: 1) Economics and occupations. This causes workers to be laid off from work until they are unemployed.

2) Socially, mentally, they are worried about the corona virus 2019 and it is difficult to live a new normal life. 3) The other aspect is the country's lockdown measures. There was a difficulty in traveling across the country. However, workers have adapted to survive by returning to Thailand to find a new job to earn money to support their families. have better relationships with family and neighbors More time with family Which takes more than 6 months to adjust. The trend of returning to work in Malaysia after the epidemic situation of the coronavirus disease 2019 has 4 households to return. Due to lack of stable occupation and insufficient income, the other 4 households will not return because they have stable occupations that can support their families.

Key words: Adaptation Thai workers in Malaysia Infectious disease coronavirus 2019

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มขึ้นเมื่อปลายเดือนธันวาคม 2562 พบผู้ป่วยรายแรกในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน และแพร่กระจายไปยังประเทศอื่นในแถบเอเชีย โดยพบผู้ติดเชื้อนอกประเทศจีนครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 และระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันยังมีแนวโน้มการติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้แต่ละประเทศกำหนดมาตรการเพื่อควบคุม และป้องกันการระบาด ทั้งการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การปิดหรือจำกัดระบบ การขนส่งต่าง ๆ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมตามปกติของประชาชนไปทั่วโลก (สาคร ศรีมุข, 2563 : 1) แรงงานไทยที่ทำงานและอาศัยในต่างประเทศ ได้รับผลกระทบจากการทำงาน การพักอาศัย เข้าถึงสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล และการคุ้มครองแรงงาน ถ้าเป็นประเด็นแรงงานที่ไปทำงานผิดกฎหมายก็จะยากลำบากที่จะได้รับการคุ้มครองแรงงาน จึงทำให้มีแรงงานคืนถิ่น หรือแรงงานไทยที่กลับมาจากต่างประเทศหลังโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งพบว่ามีแรงงานไทยที่กลับมาจำนวนหนึ่งและเข้าสู่พื้นที่หลายจังหวัด ซึ่งแรงงานเหล่านี้ก็ต้องปรับตัวและก็หางานทำในประเทศไปก่อน ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยคิดว่าถ้ากลับไปทำงานต่างประเทศก็ต้องรอเวลาให้ประเทศนั้น ๆ ปลอดภัยเสียก่อน ซึ่งยังมีหลายประเทศที่ยังไม่ปลอดภัยและไม่สามารถที่จะรับแรงงานเข้าไปทำงานเช่นเดิม อย่างประเทศมาเลเซีย (สกายจิต เกิดศักดิ์ ณ แวงน้อย และคณะ, 2563: 4)

คนไทยมีการเดินทางไปประเทศมาเลเซียจำนวนมาก ทั้งการเดินทางเพื่อไปท่องเที่ยว การไปติดต่อธุรกิจ หรือทำมาค้าขาย การไปเยี่ยมญาติหรือคนรู้จัก และการเดินทางเพื่อเข้าไปหางานทำ เป็นต้น การไปมาหาสู่ระหว่างกันเช่นนี้ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานหลายปี เนื่องจากประเทศไทย และประเทศมาเลเซียมีความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่อยู่ติดกัน ประชาชนของทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิด และบางคนก็เป็นเครือญาติกัน โดยเฉพาะประชาชนจากกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีความผูกพันกับประชาชนของประเทศมาเลเซียในหลากหลายมิติ เช่น ด้านประวัติศาสตร์ สังคม ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยปัจจุบันการไปมาหาสู่นี้ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ อาจเป็นเพราะกระแสความนิยมที่ว่าการทำงานในประเทศมาเลเซียนั้นจะนำมาซึ่งผลตอบแทนที่คุ้มค่ากว่าการทำงานประเภทเดียวกันในประเทศไทย การเดินทางไปทำงานในประเทศมาเลเซียทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มแรงงานดีขึ้น และมีรายได้ในการใช้จ่าย ด้วยค่าตอบแทนที่ค่อนข้างดีกว่าประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด มาเลเซียในวันนี้จึงกลายเป็นเป้าหมายของหลาย ๆ คนที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ทำงานในต่างประเทศ

พร้อม ๆ กับเก็บหอมรอมริบในเวลาเดียวกัน ในส่วนของการเดินทางก็มีหลายช่องทาง เช่น ทางรถไฟ ทางเครื่องบิน และทางถนนบริเวณเขตแดนต่าง ๆ

สำนักแรงงานในประเทศมาเลเซียได้สรุปข้อมูลตลาดแรงงานไทยในมาเลเซีย เดือนพฤศจิกายน 2548 ว่าการเดินทางเข้าออกเป็นเรื่องที่มีมานานแล้วและจะมีต่อไปในอนาคต เนื่องจากตลาดแรงงานในมาเลเซียอยู่ติดกับชายแดนภาคใต้ของไทย นายจ้างของมาเลเซียยังต้องการแรงงานไทยในทุกระดับโดยเฉพาะแรงงานในตลาดล่างส่วนอาชีพที่เข้ามาทำงานมาก ได้แก่ ภาคบริการ เช่น ร้านอาหาร โดยเข้ามาทำงานเป็นพ่อครัวหรือแม่ครัว และการนวดแผนไทยที่มีความต้องการที่มากขึ้น สำหรับสาขาอื่นที่มีอยู่ทั่วไป ได้แก่ งานก่อสร้างและอุตสาหกรรมการผลิต นอกจากนี้แล้วแรงงานไร้ฝีมือมีความต้องการเช่นเดียวกัน แต่เป็นการว่าจ้างตามฤดูกาล โดยเข้าไปทำงานชั่วคราวประมาณ 3-4 เดือน และแรงงานประมง ซึ่งประเทศมาเลเซียต้องการแรงงานเข้าไปทำงานเป็นลูกเรือ โดยภาพรวมแล้วตลาดแรงงานไทยในมาเลเซียยังคงมีศักยภาพ และแรงงานไทยยังต้องพึ่งพาสถานการณ์ในประเทศมาเลเซียอยู่ อีกทั้งในกลุ่มที่เดินทางเข้าไปอย่างถูกต้องและเป็นแรงงานลักลอบที่ไม่ถูกต้อง (สำนักงานแรงงานในประเทศมาเลเซีย, 2548 อ้างใน คำฉ้วน นวนสนอง, นิสากรณ์ กล้านรงค์ และมูหำหมัด สาแลบิง, 2551 : 9)

ตำบลกลูบุง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะกับการทำนา ทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา และทำสวน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความหลากหลายในอาชีพ จึงทำให้ประชากรบางส่วนได้เดินทางไปประเทศมาเลเซียเพื่อหางาน เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทาง โดยส่วนใหญ่แล้วจะไปทำงานในร้านอาหาร และทำการเกษตร แต่เมื่อเกิดสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาตรการปิดประเทศไม่ให้มีการเดินทางเข้าออก และมาตรการต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้น ในเรื่องของการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชาชน ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานไทยในประเทศมาเลเซีย ทำให้แรงงานจำนวนหนึ่งได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย และต้องมีการปรับตัวในการใช้ชีวิต การหางานทำเพื่อความอยู่รอด

จากที่กล่าวมา การไปทำงานในประเทศมาเลเซียของแรงงานไทยมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานมานานพอสมควร และถือว่าประเทศมาเลเซียเป็นเป้าหมายในการหางานทำที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มแรงงานไทย แต่เมื่อเกิดสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้แรงงานไทยไม่สามารถทำงานต่อในประเทศมาเลเซีย แรงงานจึงต้องมีการปรับตัวทั้งการใช้ชีวิตและอาชีพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงผลกระทบที่แรงงานไทยในมาเลเซียได้รับจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตลอดจนการปรับตัวในการใช้ชีวิต เช่น การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ รวมถึงแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียหลังจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. ศึกษาผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
2. ศึกษาการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
3. ศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แรงงานไทยที่ไปทำงานในประเทศมาเลเซียและได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย ในช่วงที่มี

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกาลูบิง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในงานวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แรงงานไทยที่ไปทำงานในประเทศมาเลเซียและได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกาลูบิง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 ครั้วเรือน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ใช้ในการสัมภาษณ์แรงงานไทยในมาเลเซียเกี่ยวกับผลกระทบจากการ แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการเรียนรู้การปรับตัวใช้ชีวิตรูปแบบใหม่ โดยสัมภาษณ์แรงงาน จำนวน 8 ครั้วเรือน ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูล เอกสาร และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแรงงานไทยในมาเลเซีย สถานการณ์และผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับผลกระทบและการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019และแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย 8 ครั้วเรือน ในพื้นที่ตำบลกาลูบิง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

3.4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดเพื่อข้อมูลที่ สมบูรณ์ ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเทป มาประมวล คัดกรอง และจัดลำดับเนื้อหา

4.2 นำข้อมูลจากการประมวลเป็นประเด็นสำคัญ ๆ มาแยกออกเป็นประเด็นย่อย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากภาพรวมไปจนถึงการวิเคราะห์ประเด็นย่อย

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลเป็นแรงงานที่ทำงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย และได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน และเพศชาย 3 คน มีประสบการณ์ทำงานในประเทศมาเลเซียเป็นเวลา 1 – 20 ปี สถานที่ทำงานประกอบด้วย กัวลาลัมเปอร์ รัฐยะโฮร์ สลังงอร์ ปีนัง และเคดาห์ โดยส่วนใหญ่ไปทำงานในร้านอาหาร ทั้งที่เป็นลูกจ้าง และผู้ประกอบการ

สำหรับการเรียนรู้การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ประเด็น โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถแยกได้ 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงาน เนื่องจากสถานที่ทำงานถูกปิดจึงส่งผลให้แรงงานตกงานหรือไม่มีงานทำ แต่ก็ยังมีร้านค้าที่เปิดให้บริการตามปกติตามมาตรการของรัฐบาลที่ต้องปิดร้านค้าต่าง ๆ ทำให้รายได้ของแรงงานลดลงอย่างมาก ถ้าเปรียบเทียบกับก่อนที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาจะแพร่ระบาดร้านค้าต่าง ๆ จะปิดการให้บริการเวลาไหนก็ได้ การเลิกจ้างงานทำให้แรงงานตัดสินใจเดินทางกลับมายังประเทศไทยที่ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

1.2 ผลกระทบด้านสังคม พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต้องมีการกักตัวอยู่ที่บ้าน การเดินทางออกนอกบ้านเพื่อไปซื้อของต่าง ๆ หรือเดินทางไปทำงานนอกบ้านทำได้ไม่สะดวก เนื่องจากต้องมีการสวมหน้ากากอนามัย ล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ และที่สำคัญที่สุด คือ สภาพจิตใจที่มีความกังวลในเรื่องที่จะติดโรคเชื้อไวรัสโคโรนา หรือกลัวผู้อื่นที่เดินทางไกล ๆ เข้ามาพูดคุย แต่ถ้าไม่ได้ออกไปข้างนอกอยู่แต่ในบ้าน จะเกิดอาการเบื่อหน่าย และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็เปลี่ยนแปลงไป ต้องใช้ชีวิตแบบ New normal ทำให้บางคนเกิดอาการวิตกกังวลทำตัวไม่ถูก แต่ก็ยังมีหลายคนรู้สึกดี เพราะสามารถป้องกันตัวเองจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ และมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้นแต่ก็ยังไม่สามารถพบปะพูดคุยกับเพื่อนและรวมเป็นกลุ่มใหญ่ได้

1.3 ผลกระทบด้านอื่น ๆ พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามที่รัฐบาลประกาศมาตรการปิดประเทศมาเลเซียและประเทศไทยที่เป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้แรงงานที่ต้องการเดินทางกลับมายังประเทศไทยต้องเผชิญกับความยุ่งยากมีการตรวจต่าง ๆ รวมถึงการกักตัวเป็นเวลา 14 วัน ทำให้ขาดรายได้ในช่วงเวลานั้น และแรงงานก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือมาตรการการเยียวยาจากรัฐบาล แต่จะมีเพียงการสวัสดิการที่รัฐบาลจัดทำให้ประชาชนทั่วไป เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โครงการคนละครึ่ง เป็นต้น ซึ่งสวัสดิการต่าง ๆ ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน

2. การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ แรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่อาศัยอยู่ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 ครอบครัว มีการปรับตัวโดยบางครัวเรือนมีการหาอาชีพใหม่หรือประกอบอาชีพใหม่ บางครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากแถวบ้านหางานยาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 8 ครัวเรือนมี 1 ครัวเรือนได้มีการปรับตัวโดยการย้ายไปอยู่บ้านภรรยาที่จังหวัดนราธิวาส เพื่อหาอาชีพใหม่และหารายได้เพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว สาเหตุที่ย้ายไปอยู่จังหวัดนราธิวาส เพราะในตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไม่มีอาชีพที่สามารถทำได้ การปรับตัวในการหาอาชีพใหม่หรือประกอบอาชีพใหม่ต้องใช้เวลานานในการที่จะมีอาชีพใหม่ทำ อาชีพที่ประกอบอยู่ได้แก่ การทำการค้าขาย การรับซื้อข้าว การรับจ้าง และการทำสวน เป็นต้น ในส่วนของรายได้เมื่อกลับมามีรายได้ที่ลดลง เมื่อรายได้ลดลงสมาชิกในครัวเรือนจะต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ทำให้สมาชิกในครัวเรือนจะต้องพยายามหารายได้เข้ามาในครัวเรือนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้บางครัวเรือนก็ได้มีรายได้ที่ได้เก็บไว้จากการทำงานในประเทศมาเลเซีย มาต่อเติมบ้านให้เสร็จสมบูรณ์เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับการปรับตัวในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์ด้วยติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการปรับตัวที่ใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานมากกว่า 6 เดือน ซึ่งทำให้แรงงานอยู่ในสถานะตกงานเป็นเวลานาน

2.2 ด้านสังคม ในช่วงแรกการปรับตัวด้านสังคมของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ใช้ชีวิตแบบ New Normal จะต้องอยู่แต่ใน

บ้าน ไม่สามารถออกไปไหนได้สะดวก เมื่อมีการออกจากบ้านเพื่อไปทำงานหรือออกไปซื้อของจะต้องมีการสวมใส่หน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันโรค มีการเว้นระยะห่าง และการล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้ง ไม่สามารถพบปะกับเพื่อนบ้านเป็นกลุ่มได้ แต่กับสมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกันเพราะได้มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ส่วนในช่วงหลังที่สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เริ่มคลายลงการปรับตัวด้านสังคมของแรงงานไทยที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็เปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ยังคงใช้ชีวิตแบบ New Normal เหมือนเดิม สามารถที่จะพบปะกับเพื่อนบ้านได้ทำให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น

ทั้งนี้การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังคงประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการปรับตัว มีแรงงานบางส่วนไม่มีความสามารถในการหาอาชีพใหม่ทำได้ ในตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เนื่องด้วยไม่คุ้นชินกับบริบทในพื้นที่เพราะได้ไปทำงานในประเทศมาเลเซียเป็นเวลานาน และอาชีพที่ทำในประเทศมาเลเซียกับอาชีพในพื้นที่ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีความแตกต่างกันด้วย จึงทำให้ต้องมีการย้ายไปทำงานในพื้นที่อื่น

3. แนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง 8 ครั้วเรือน พบว่ามี 4 ครั้วเรือนที่จะกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เพราะว่าในตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไม่มีงานทำที่แน่นอนและมั่นคง จึงทำให้มีรายได้เข้ามาในครั้วเรือนน้อยและรายจ่ายออกไปมีจำนวนมาก จึงไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครั้วเรือนอย่างมาก หากได้กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียทำให้มีงานทำที่แน่นอนและมีความสะดวกสบายกว่ากับการอยู่ที่บ้าน และอีก 4 ครั้วเรือน มีแนวโน้มที่จะไม่กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากว่าได้มีการปรับตัวในการใช้ชีวิตและได้ประกอบอาชีพที่มั่นคงแล้ว และยังคงมีภาระต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบดูแล เช่น จะต้องมีการส่งลูกไปเรียน ดูแลผู้ป่วยที่บ้าน และกำลังตั้งครุฑ เป็นต้น

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากการวิจัยอภิปรายโดยทำการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสมารถที่จะอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ผลกระทบสามารถแยกได้ 3 ด้าน 1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงานและเกิดภาวะตกงานหรือไม่มีงานทำ ทำให้รายได้ของแรงงานลดลง การเลิกจ้างงานทำให้แรงงานตัดสินใจเดินทางกลับมายังประเทศไทย 2) ผลกระทบด้านสังคม เกิดความยากลำบากในการเดินทางออกนอกบ้านเพื่อไปซื้อสิ่งของต่าง ๆ จากการใช้ชีวิตแบบ new normal และสภาพจิตใจที่มีความกังวลในการติดเชื้อโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 3) ผลกระทบด้านอื่น ๆ คือ ผลกระทบจากมาตรการปิดประเทศของมาเลเซียและมาตรการปิดประเทศของไทย ทำให้แรงงานต้องเดินทางกลับมายังประเทศไทย เผชิญกับความยุ่งยากในการเดินทางข้ามประเทศ และแรงงานก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือมาตรการการเยียวยา จากรัฐบาล แต่จะมีเพียงการสวัสดิการทั่วไปที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน ซึ่งมีความสอดคล้องกับบทความของ พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย (2563) ที่ได้กล่าวถึง ปัญหาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้วทั้งในระดับครัวเรือนและระดับธุรกิจ รวมถึงความไม่เท่าเทียมกัน ด้านการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา

การทำงาน และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน วิถีชีวิตครั้งนี้ยิ่งทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทวีความรุนแรงขึ้น มาตรการการควบคุมการระบาด ทั้งมาตรการปิดเมือง มาตรการรักษาระยะห่าง และภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซายาวนานของไทย ส่งผลกระทบหนักต่อกลุ่มคนที่เปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานทักษะต่ำและมีรายได้น้อย ขาดเงินออม มีภาระหนี้สูง และไม่มีความพร้อมในด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงวิธีการรับมือกับวิกฤต และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์มนัส คีอด (2563) ได้ศึกษา ผลกระทบของการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการประกอบอาชีพบริการจัดส่งอาหาร ซึ่งจากวัตถุประสงค์ข้อ (2) ศึกษาความคิดเห็นต่อมาตรการของรัฐบาลและความวิตกกังวลของผู้บริการส่งอาหารในสภาวะการเกิดการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 ผลการวิจัยพบว่า มาตรการเยียวยาจากทางภาครัฐ ผู้ให้บริการส่งอาหารไปยังที่พิกที่เห็นว่ารัฐบาลควรมีมาตรการเยียวยาอื่น ๆ และควรมีการแจกเงินเยียวยาประชาชนให้มากขึ้น ส่วนด้านมาตรการบริหารจัดการสถานการณ์ที่ดี และมาตรการที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย พบว่ารัฐบาลยังไม่สามารถที่จะจัดการและทำให้ประชาชนเข้าถึงมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลได้ง่าย อีกทั้งในประเด็นเรื่องของความวิตกกังวลพบว่าส่วนใหญ่ผู้ให้บริการส่งอาหารมีความกังวลในด้านเศรษฐกิจมากที่สุดเห็นได้ว่าการเกิดการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างไม่เพียงแต่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น โดยส่งผลกระทบต่อทุกประเทศทั่วโลก หากการแก้ปัญหาวิกฤตจึงต้องร่วมกันแก้ปัญหาโดยประชาชนทุกคนทั่วโลกเพื่อเป็นการยับยั้งการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า การปรับด้านเศรษฐกิจ แรงงานไทยในมาเลเซียมีการปรับตัวโดยการเดินทางกลับมายังประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศบ้านเกิดของตนเอง และมีการหาอาชีพใหม่ เพื่อหารายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว แต่ในการปรับตัวต้องใช้ระยะเวลาก่อนช้านานมากกว่า 6 เดือน ส่วนการปรับตัวด้านสังคม แรงงานได้มีการใช้ชีวิตแบบ new normal เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงเกิดระยะห่างกับบุคคลภายนอก แต่กับสมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพราะได้มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ (2549) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว (Adjustment) ว่าหมายถึงความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีและสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ ซึ่งเกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมแวดล้อมคาดหวัง ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการปรับตัวพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้มีความสามารถในการดำเนินชีวิต โดยสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว เกิดจากการที่บุคคลมีความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือบรรลุได้ช้ากว่าที่คาดหวัง ในสภาพการณ์เช่นนี้ บุคคลจะเกิดความกดดันทางจิตใจ หากบุคคลไม่สามารถปรับหรือลดความกดดันทางจิตใจนี้ไปให้หมดได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม อาจทำให้บุคคลนี้เกิดปัญหาทางสุขภาพจิตตามมาได้ทฤษฎีของรอย ที่ได้กล่าวถึง สิ่งเร้าที่กระตุ้นให้บุคคลปรับตัว ประการแรก สิ่งเร้าตรงหรือสิ่งเร้าเฉพาะ คือ สิ่งเร้าจากภายในหรือภายนอกที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้นมีความสำคัญมากที่สุดที่ทำให้บุคคลต้องปรับตัว เช่น การเปลี่ยนอาชีพการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมลักษณะของงานที่ทำ ประการที่สอง สิ่งเร้าร่วมหรือสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง คือ สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นนอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรงและมีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลนั้น ซึ่งได้แก่ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกอาจเป็นปัจจัยทางด้านบวกและด้านลบ เช่น เพศ อายุการศึกษา สถานภาพสมรสบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา และความเครียด ประการที่สาม สิ่งเร้าแฝงหรือสิ่งเร้าเงียบ คือ สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลมาจากประสบการณ์ในอดีตเป็นลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล มีผลต่อสภาวะการนั้น เช่น ทศนคติค่านิยมประสบการณ์เดิม (รอย, 1999) อ้างใน

วรรณภา ก้องพลานนท์, 2558) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรวิภา เหาตะวานิช 2554 ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น ผลการศึกษาพบประเด็นหลักทั้งหมด 7 ประเด็น 1) แรงจูงใจหลักในการไปทำงานต่างประเทศ คือ การมีความหวังถึงรายได้ที่ดีกว่า และความต้องการนำเงินมาดูแลครอบครัวสร้างฐานะความเป็นอยู่ 2) ภาวะใจเมื่อต้องย้ายถิ่นแรงงานมีทั้งกลุ่มที่รู้สึกท้อแท้กังวลถึงครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่ในต่างประเทศ และกลุ่มที่พร้อมในการเดินทาง 3) การประสบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเมื่อเดินทางถึงประเทศปลายทางแล้วแรงงานย้ายถิ่นต้องพบกับความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ เช่น สภาพอากาศ อาหาร ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และภาษา 4) สิ่งรบกวนใจในสภาพแวดล้อมใหม่เป็นภาวะใจของผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้สึกคิดถึงบ้าน เหนงาโดดเดี่ยว มีความทุกข์ใจจากการดำเนินชีวิตที่ยากลำบาก 5) การปรับตัวเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใหม่ โดยผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่นมีการปรับเจตคติและความคิดของตนเองมีการจัดการกับสิ่งรบกวนใจ และมีการดูแลและพึ่งพาตนเอง 6) สิ่งกีดขวางในการดำเนินชีวิตในต่างประเทศ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเป็นสังคมคนไทยในที่ทำงานเดียวกัน และเครือข่ายคนไทยในต่างประเทศ รวมถึงการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า และ 7) รางวัลจากร่างกายในต่างแดน ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว และการมีความสุขเมื่อกลับมาอยู่เมืองไทยซึ่งเป็นผลจากการเดินทางไปทำงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง 8 ครั้วเรือน พบว่ามี 4 ครั้วเรือนที่จะกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากไม่มีงานทำที่แน่นอนและมั่นคง จึงทำให้ไม่มีรายได้ และอีก 4 ครั้วเรือน ไม่กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากไม่ได้มีการปรับตัวในการใช้ชีวิตและได้ประกอบอาชีพที่มั่นคงแล้ว และยังคงมีภาระต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริโล ธยางกูร (2555) ได้กล่าวถึง ปัจจัยผลักดันจากประเทศที่แรงงานเคลื่อนย้ายออก (Push Factor) สาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากประเทศบ้านเกิดของตนเอง สาเหตุแรก คือ อัตราการว่างงาน (Unemployment Rate) อยู่ในระดับสูงและการทำงานต่ำกว่าระดับ (Underemployment) แรงงานส่วนเกิน (Labour Surplus) ที่เกิดจากการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับในประเทศเป็นผลจากไม่สามารถหางานทำที่ตรงกับความรู้ความสามารถของตนเองได้ขณะที่มีแรงงานบางส่วนมีความพยายามที่จะหางานทำในประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่สามารถหางานที่ตรงกับความต้องการได้แล้ว ทำให้แรงงานส่วนหนึ่งมีแนวโน้มอย่างมากที่จะเคลื่อนย้ายออกไปสู่ต่างประเทศ สาเหตุที่สอง คือ ระดับค่าจ้างที่ต่ำกว่า เมื่อเทียบกับต่างประเทศและอาชีพที่มีลักษณะเดียวกัน ถ้าเปรียบเทียบกันในเรื่องค่าจ้างหรือเงินเดือนที่ได้รับขณะทำงานในประเทศโอกาสการเคลื่อนย้ายแรงงานไปต่างประเทศย่อมมีโอกาสมากกว่าค่าจ้างและเงินเดือนในต่างประเทศมีอัตราที่สูงกว่า สาเหตุที่สาม การขาดสิ่งจูงใจสำหรับความก้าวหน้าในอาชีพแรงงานที่มีความรู้ความชำนาญสูงแต่ไม่สามารถมีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ตน ย่อมเกิดความรู้สึกอยากเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ นอกจากนี้สิ่งจูงใจ ได้แก่ ความก้าวหน้าในอาชีพก็เป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษาถึงผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในส่วนของอาชีพอื่น ๆ และยังเป็นการชี้แนะ

ถึงแนวทางการปรับตัว เพื่อความอยู่รอดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือการปรับตัวต่อการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ในอนาคตได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดชัดเจนมากกว่า อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนหรือผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่อีกด้วย

2.2 ควรทำการศึกษาถึงประสบการณ์การปรับตัวทางวัฒนธรรมของแรงงานเพื่อให้สามารถศึกษาความเชื่อมโยงถึงการปรับตัวในด้านอื่น ๆ รวมถึงอาจมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความเชื่อในด้านศาสนาหรือวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการปรับตัว

2.3 ควรทำการศึกษาถึงมาตรการการเยียวยาจากรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือแรงงาน หรือส่งเสริมทางด้านอาชีพของแรงงาน เมื่อเกิดภาวะการฉุดฉุดจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา หรือโรคอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- คำณวน นวลสนอง นิสากร กล้าณรงค์ และมูหำหมัด สาละบิง. (2551). พัฒนาการและแนวโน้มการย้ายถิ่นของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเข้าไปในประเทศมาเลเซีย. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พรวิภา เทตะวานิช. (2554). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์นัส ดือด. (2563). ผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการประกอบอาชีพบริการจัดส่งอาหาร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.
- พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย. (2563). ผลกระทบของ COVID – 19 ต่อประเทศไทยในปัจจุบันและอนาคต สืบค้น 15 ธันวาคม 2563, จาก : <https://thaipublica.org/2020/11/pipat-65/>
- วรรณภา ก้องพลานนท์. (2558). สภาพปัญหาและการปรับตัวของแรงงานไทยย้ายถิ่น รัฐปิ่นประเทศมาเลเซีย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ. (2549). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : ทริปเพิล เอ็ดดูเคชั่น.
- ศิริไล ธยงกูร. (2555). แรงงานข้ามชาติกับความต้องการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : กรุงเทพฯ.
- สกายจิต เกิดศักดิ์ ณ แวงน้อย และคณะ. (2563). ตลาดแรงงานหลังวิกฤติ COVID – 19, 3(11), 1- 8
- สาคร ศรีมุข. (2563). การส่งออกผลไม้ของประเทศไทยในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19). กลุ่มงานไทยและข้อมูลส่งนักรวิชาการ. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.